

FLORIN GRECU

**Arhitectura politică a primului
partid unic din istoria României**

FRONTUL RENĂȘTERII NAȚIONALE

E I K O N

Dr. Alexandru-Ionuț Drăgulin

Analist, Institutul Diplomatic Român /Serviciul de Furnizare Expertiză

alexandru.dragulin@idr.ro; alexdragulin@gmail.com

Recenzie de carte: Florin Grecu, *Arhitectura politică a primului partid unic din istoria României: Frontul Renașterii Naționale*, Editura Eikon, București, 2023

Europa interbelică (1918-1939) a fost dominată de criza politică prelungită în care au fost atrase statele naționale nou formate după încheierea Primului Război Mondial. Instabilitatea guvernamentală de durată, dificultățile în consolidarea democratică, tensiunile interetnice și contestarea reciprocă a frontierelor au fost doar câteva dintre cauzele apariției și expansiunii extremismului de dreapta sub diferitele sale forme naționale. Un caz special l-au constituit regimurile de autoritate monarhică instaurate în țări precum Bulgaria (Boris al II-lea, după 1935), Iugoslavia (Alexandru I Karađorđević, 1929-1934) și România sub Carol al II-lea (1938-1940).

Volumul *Arhitectura politică a primului partid unic din istoria României: Frontul Renașterii Naționale*, publicat de conf. dr. Florin Grecu, este o amplă cercetare asupra primului experiment al unipartitismului în România. Intervalul 1938-1940, care a încheiat deceniul monarhic al lui Carol al II-lea, a rămas în memoria colectivă datorită existenței partidului unic prin care s-a dorit controlul asupra populației sub toate aspectele – politic, economic și social.

Teza de la care pornește autorul este rolul activ al statului monarhic în funcționarea partidului unic. Florin Grecu argumentează că FRN a fost creația statului monarhic autoritar și nu invers, prin comparație cu Germania și Italia, unde partidele nazist și fascist au dat naștere statului dictatorial. În România, autoritarismul monarhic a fost impus printr-o nouă Constituție, iar instrumentul esențial al coerciției asupra maselor a fost starea de asediu, menținută pe toată perioada regimului.

Întreaga cercetare a lui Florin Grecu se axează conceptual pe relația dintre stat și partid. Florin Grecu demonstrează că partidul regal a fost susținut de instituțiile statului și a avut o ideologie eclectică ce poate fi asimilată extremismului de dreapta. De altfel, fiind un instrument de propagare a cultului personalității regale sub umbrela autorităților centrale și locale, funcționarea Frontului s-a bazat preponderent pe coerciție în defavoarea convingerii. Rezultatul a fost lipsa de legitimitate politică, formațiunea neavând parte de suport popular consistent. De altfel, regele a conceput Frontul ca substitut al Gărzii de Fier, cu care s-a aflat într-o rivalitate ireconciliabilă, urmărind să

suprime legionarismul și să impună amalgamul „renașterii” și „patriotismului” ca ideologie oficială a statului român.

Amploarea lucrării (nouă capitole care totalizează 520 de pagini) este excelent dublată de structura și rigoarea formei și a conținutului. Cartea este structurată ca un tot unitar, dar în același timp fiecare capitol poate fi lecturat separat de celelalte. Urmând firul cronologic al evenimentelor, autorul realizează o analiză exhaustivă a Frontului Renașterii Naționale, cuprinzând contextul înființării formațiunii, organizarea internă și mijloacele de selecție a membrilor, raporturile cu instituțiile statului care l-au evidențiat în mozaicul politic european. Volumul de față evaluează impactul Frontului Renașterii Naționale asupra politicului ca formă de exercitare a puterii sociale de către monarh și funcționarii publici.

Florin Grecu subliniază că, în pofida existenței unui partid – Frontul Renașterii Naționale, dominantă regimului carlist a fost militarizarea, iar la aceasta s-a ajuns prin măsuri precum: instituirea stării de asediu, utilizarea consistentă, asiduă a violenței legitime de către forțele de ordine, reducerea la tăcere a adversarilor politici prin acțiuni violente sistematice ale activiștilor FRN și atribuirea unui mare număr de funcții ministeriale către ofițerii de rang înalt ai Armatei.

Frontul Renașterii Naționale a reprezentat așadar corolarul ideologic al opresiunii instituționale, structura și funcționarea sa fiind suprapuse sistemului administrativ-birocratic. De-a lungul celor nouă capitole, dr. Florin Grecu urmărește mijloacele prin care FRN a modelat societatea românească după tiparele autoritarismelor europene, având însă elemente specifice autohtone cum ar fi instituția Străzii Țării și cultul personalității monarhului. Suprimarea pluripartitismului și impunerea Frontului Renașterii Naționale ca partid de masă unic, au redus mobilizarea politică a societății la minimum. Pe de altă parte, confruntarea permanentă cu Legiunea – formațiunea adversă care aspira la încrederea populației ca și monarhia, a erodat resursele Frontului și legitimitatea acestuia.

Studiile de caz din capitolele volumului dr. Florin Grecu sunt relevante prin prisma faptului că nu sunt subiacente unei anumite epoci istorice, ele se pot oricând reactualiza într-o democrație viciată electoral și instituțional.

Primul capitol – „Context istoric și elemente teoretice”, deschide incursiunea în regimul carlist prin prezentarea contextului istoric (lovitura de stat, instituirea stării de asediu și desființarea partidelor politice). Contextul social-politic este de asemenea descris cu ajutorul elementelor teoretice din subdomeniul de analiză al regimurilor politice. Potrivit autorului, „perioada 1938-

1940 a fost una a autorității șefului de stat-partid, fiind fundamentată pe o legislație autoritară” și nu pe o ideologie bine structurată. De asemenea, în debaterile parlamentare ale vremii era complet respinsă natura autoritară sau totalitară a regimului, regele impunând politicianilor punctul său de vedere și anume că FRN avea legitimitatea politică pentru a bara ascensiunea la putere a Gărzii de Fier. Florin Grecu subliniază aici principiile pe care s-a întemeiat autoritarismul monarhic românesc, respectiv antidemocratismul și antiparlamentarismul.

Capitolul al II-lea – „Fenomenul politic și ideologic sub monarhia autoritară”, pune în lumină degradarea accelerată a pluralismului ideologiilor de centru sub presiunea celor de extremă dreaptă, proces la care a contribuit inclusiv regele Carol al II-lea. Florin Grecu afirmă aici că „etatismul, subestimarea și eliminarea principiilor democratice ale individualismului și liberalismului au reprezentat natura oficială a politicii regimului autoritar” (p. 91-92), iar FRN a recurs la un amalgam de idei colectiviste tocmai pentru a-și conserva natura de partid de masă. Aspectele ideologice definitorii ale FRN au fost: cultul personalității monarhului, sursa ideatică a partidului; fuziunea politicii cu religia creștin-ortodoxă, naționalismul religios; semnificarea patriotismului ca supunere colectivă față de autoritatea statului și voința arbitrară a regelui; colectivismul ca instrument de exercitare a controlului social de către rege și partid.

Astfel, apariția FRN a pus capăt îndelungatului proiect liberal de modernizare a țării, început la mijlocul secolului al XIX-lea. Cercetarea întreprinsă de dr. Florin Grecu arată că regimul de autoritate monarhică nu a fost esențialmente românesc, ci a fost pus în practică de mai multe țări balcanice, fiecare având propriile particularități. Cronologic, România a încheiat șirul acestor autoritarisme care au precedat cel de-al Doilea Război Mondial.

Capitolul al III-lea, „Statul deasupra partidului unic”, prezintă pe larg modul în care a luat naștere FRN și relațiile cu sistemul birocratic. A fost înființat Ministerul Frontului Renașterii Naționale, acesta fiind „o suprainstituție politică (...) identică cu statul”, al cărei rol era cel al reorganizării partidului unic, luând ființă din dorința regelui, reprezentantul statului și a formei de organizare politică, de a-și controla partidul” (p. 157).

Analiza comparativă a autorului demonstrează că „în România carlistă, regimul este cel care a creat partidul, pe când în Germania nazistă și Italia mussoliniană partidul este cel care a creat regimul” (p. 158). Autorul constată că România se încadrează în vasta cazuistică a țărilor în care regimurile totalitare au venit la putere în urma votului democratic al cetățenilor” și că „în România, regimul autoritar a fost instaurat în urma alegerilor democratice din decembrie 1937” (p. 159),

fiind o tendință generală în politica europeană a epocii. Modificările aduse sistemului administrativ prin numirea înalților funcționari publici direct de către rege, erau menite să consolideze structurile teritoriale ale FRN, iar consecința a fost că partidul era subordonat statului, care îi furniza toate resursele de existență și funcționare. Pe de altă parte, orice numire într-o funcție în administrația publică era condiționată de statutul de membru al FRN, condiția consacrand monopolul partidului asupra aparatului birocratic. Puterea politică efectivă aparținea Ministerului FRN, partidul reprezentând doar interfața cu societatea.

Capitolul al IV-lea, „Legislativul partidului unic”, evidențiază un aspect prezent în foarte multe cazuri ale incubăției și ascensiunii regimurilor autoritare – formalismul procesului electoral împreună cu implementarea unei game largi de măsuri coercitive asupra populației, pentru a suplini absența legitimității democratice și a determina într-un mod grosier rezultatul votului. Constituția din 1938 a consfințit supremația executivului asupra legislativului, o deficiență originară a democrației românești, și a conferit puteri discreționare regelui asupra celor două instituții. Exista totuși o limită a intervenției monarhului în activitatea de legiferare: „puterea legislativă era încredințată regelui, care însă nu o exercita personal, ci prin Cameră și Senat” (p. 248).

Analiza mecanismelor electorale confirmă contradicțiile față de principiile liberale: dreptul de vot era mult restricționat comparativ cu prevederile Constituției din 1923; campania electorală din 1939 a avut loc sub imperiul terorii exercitate de Ministerul de Interne pentru a favoriza candidații FRN; secretul votului era încălcat, fiind cu strigare și la vedere; votul era uninominal, alcătuindu-se o listă separată cu cei care își exprimau preferința pentru alți candidați decât cei ai FRN. Florin Grecu constată de asemenea reprezentativitatea extrem de limitată a Parlamentului conform noii legi fundamentale și caracterul corporatist al regimului politic: „Constituția de la 27 februarie 1938 a renunțat la regimul parlamentar, bazat pe sufragiu universal, adoptându-se un Parlament care a fost o emanație a organizațiilor profesionale” (p. 246).

Capitolele V și VI, „Administrația monarhiei autoritare” și „Vechile Consilii ale <Noului Regim>”, arată că rolul funcționarilor publici de la nivel central și local era în principal de a pune în aplicare deciziile unilaterale ale regelui. Aceste două capitole se focalizează pe procese antidemocratice precum formalizarea atribuțiilor instituțiilor centrale și concentrarea puterii în mâinile regelui.

Principala trăsătură a sistemului administrativ nou introdus a fost militarizarea acestuia, cu un impact profund negativ asupra democrației deja limitată de numeroase alte practici. De asemenea, regimul carlist a continuat și a exacerbat practica guvernărilor anterioare de a folosi sistemul administrativ ca instrument de influență electorală.

Politizarea administrației până la saturație a avut drept consecință deturnarea resurselor financiare în folosul FRN și stagnarea dezvoltării localităților, deoarece funcționarii publici erau în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile. Scopul reorganizării administrative a țării în 10 ținuturi a fost eficientizarea controlului central. Funcția nou introdusă a rezidentului regal era exemplificatoare pentru reprezentarea în teritoriu a voinței liderului suprem, dar și pentru simbioza dintre atribuțiile politice și administrative. Rezidentul regal supraveghea activitatea tuturor instituțiilor locale și se asigura de punerea în aplicare a dispozițiilor monarhului. „Întreaga viață din ținutul respectiv era controlată de rezidentul regal, care era reprezentantul guvernului și, prin urmare, guvernul era cel care controla ținuturile, prin intermediul Ministerului de Interne” (p. 349).

Toate acestea constituie etape ale regresului democrației concomitent cu consolidarea autoritarismului, confirmate astăzi de marea majoritate a cercetătorilor din științele politice. Corolarul acestor evoluții a fost corupția generalizată din administrație, amplificată de slaba dezvoltare economică și de subordonarea politică totală a funcționarilor publici.

Florin Grecu punctează că degradarea democrației a fost amplificată nu numai de impunerea FRN ca partid unic, dar și de transformarea Consiliului de Coroană într-o structură pur consultativă, care funcționa pe cale cutumiară, deciziile finale aparținând regelui. Cu toate acestea, regele nu își impunea punctele de vedere într-un mod eminamente autoritar. O instituție nouă a regimului a fost Consiliul Legislativ, care avea atribuția de a contribui la elaborarea legilor; caracterul său nedemocratic era dovedit însă de arbitrariul examinării constituționalității legilor, Consiliul având ultimul cuvânt în această privință, la dispoziția regelui.

Un alt element de noutate l-a constituit centralizarea și planificarea economiei sub coordonarea Consiliului Superior Economic înființat încă din 1936 și ale cărui atribuții au fost extinse. Înlăturarea principiilor liberalismului în deciziile de politică economică prelua tiparul din sfera politică: „Mentalitatea autoritară și dictatorială nu lipsea nici în domeniul economic, după cum nu a lipsit nici în construcția partidului unic”, iar „atât Ministerul, cât și agenții lui din ținuturi trebuiau să fie investiți cu puteri excepționale” (p. 380) pentru a implementa un amplu program de dezvoltare centralizată și planificată, dar și pentru a înlătura divergențele dintre decidenți.

În capitolele VII și VIII sunt analizate două instituții definitorii pentru economia politică și regimul autoritar carlist – instituția breslei și Straja Țării. Capitolul VII se concentrează asupra bazelor economice ale organizării statului român, în centrul funcționării fiind instituția breslelor, preluată imperfect după modelul italian. Copia autohtonă era însă doar o fațadă a etatismului și a controlului de partid asupra resurselor economice, alocate conform deciziilor unui grup restrâns în fruntea căruia se afla monarhul. Florin Grecu identifică un „regim social-politic de tip corporatist”, ce funcționa exclusiv în beneficiul statului, excluzând marea masă a cetățenilor: „Instaurarea economiei planificate prin politici etatiste dovedea intenția regimului de a suprima democrația și economia de tip liberal și de a instaura un regim de mână forte deasupra partidelor politice și a vieții sindicale” (p. 386).

Capitolul al VIII-lea este dedicat unei analize a instituției Străzii Țării, o structură prin excelență asimilată în memoria colectivă cu regimul lui Carol al II-lea. Straja Țării era concepută ca organizație de tineret a Frontului Renașterii Naționale. Florin Grecu menționează aici că regimul „nu și-a propus înregimentarea politică a tineretului în cadrul FRN, dar l-a influențat ideologic și controlat propagandistic” prin mijloace deseori constrângătoare și chiar coercitive. Înscrierea tinerilor în partid era un drept universal după împlinirea vârstei de 21 de ani, dar acest pas era precedat obligatoriu de educația ideologică oferită de Straja Țării. Lipsa de reacție a societății va determina însă eșecul pe scară largă al instituției.

Capitolul al IX-lea descrie agonia politică a FRN și transformarea sa în Partidul Națiunii, o formațiune politică irelevantă pentru provocările interne și internaționale cărora va trebui să le facă față România. Regimul lui Carol al II-lea și-a dovedit fragilitatea, incapacitatea de a gestiona statul aflat în criză existențială și inadecvarea la contextul internațional, prăbușindu-se inexorabil ca urmare a precipitării evenimentelor în vara anului 1940.

Lectura transversală a capitolelor cărții lui Florin Grecu, privind comparativ asupra altor țări europene, dezvăluie imaginea unei Români aflate în plină degradare a democrației, la finalul perioadei interbelice. În 1938, odată cu instaurarea dictaturii regale și crearea Frontului Renașterii Naționale, România se alătură grupului de țări europene care, confruntate cu instabilitatea internă și cu politica revizionistă a țărilor vecine dificil de gestionat, alegeau regimuri autoritare. Scena politică fragmentată, guvernările scurte și conflictele între partide au alimentat ideea că numai intervenția autoritară a monarhului putea asigura stabilitatea. Rezultatul, după cum se constată și în concluziile lui Florin Grecu, a fost contrar celui așteptat, întrucât amenințările externe nu au fost

înlăturate. În plan intern, restabilirea ordinii politice și sociale a eșuat: starea de asediu și impunerea partidului unic nu au împiedicat escaladarea violenței și asasinatelor legionare.

Florin Grecu sintetizează toate aceste schimbări sociale și politice și concluzionează că regimul autoritar s-a instalat treptat, insidios, prin strategia deliberată a regelui de a distruge pluralismul politic. Carol al II-lea pregătise de ani buni terenul pentru instaurarea unei dictaturi: intervenții repetate în viața partidelor, manipularea schimbărilor de guvern, crearea unei camarile loiale, influențarea presei, cultivarea imaginii de „salvator” în perioada de criză a anilor 1930-1940, când sistemul internațional devenise tot mai tensionat. Lovitura „de palat” din februarie 1938 a fost, astfel, apogeul unei strategii îndelung pregătite de rege.

Instaurarea regimului autoritar a fost insesizabilă pe termen scurt și acceptată de o mare parte a elitei politice. Democrația românească avea deja anumite deficiențe structurale care se perpetuaseră de-a lungul generațiilor, iar elitele și cetățenii acceptaseră starea de fapt. Prin urmare, alunecarea către autoritarismul monarhic a fost percepută inițial ca o soluție benefică la dezordinea internă, folosindu-se ca pretext eșecul formării unei majorități parlamentare în urma alegerilor din 1937, modelele de autoritarism existente în Europa și nevoia de stabilitate. La scurt timp după formarea structurilor din teritoriu ale FRN, populația a resimțit însă negativ propaganda regală, mai degrabă ca represiune în masă, căreia i s-a adăugat deturnarea sistematică a practicilor democratice: mecanismele electorale au fost anticoncurențiale, iar numirea în funcțiile publice se realiza exclusiv pe criteriul apartenenței la FRN și adeziunii la cultul personalității regale.

Paralizia sistemului parlamentar în urma alegerilor din 1937 ca urmare a absenței unei competiții politice autentice din cauza pactelor interpartizane, a creat contextul favorabil desființării pluripartitismului. Existența unui singur partid, Frontul Renașterii Naționale, conchide Florin Grecu, a fost posibilă datorită asimilării cu administrația publică și folosirii resurselor acesteia. Impunerea partidului unic a avut drept consecință aplatizarea și masificarea societății. Mobilizarea politică a populației, redusă la minimum, se realiza exclusiv în beneficiul regelui și al partidului său, iar polemica în spațiul public era descurajată, fiind considerată generatoare de dezordine socială.

Concluzia majoră a cercetării lui Florin Grecu aduce în prim plan rolul primului partid unic din istoria României, Frontul Renașterii Naționale, ca instrument accesoriu al autoritarismului monarhic. Partidul regal, fiind într-o relație simbiotică cu sistemul administrativ, a fost purtătorul unui surogat de ideologie menită să legitimizeze metodele coercitive ale guvernării militarizate, al

cărei scop declarat era de a menține ordinea internă și de a contracara amenințările externe din ce în ce mai presante. Militarizarea structurilor administrative, suprimarea pluripartitismului, compromiterea integrității mecanismelor electorale, cenzura presei și represiunea asupra societății civile au fost principalele pârgii de putere ale regelui, prin care acesta a impus partidul unic și a deschis astfel calea către dezintegrarea democrației în România.

Prin concizia și claritatea argumentelor, volumul lui Florin Grecu este un reper bibliografic esențial pentru analiza unui determinant politic major din România regelui Carol al II-lea, și anume statul – creator și actor al politicii partidului unic. Cartea publicată este un răspuns argumentat la necesitatea de a cerceta și a înțelege cauzele și consecințele existenței regimurilor nedemocratice în România celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Florin Grecu recurge cu succes la argumentul istoric și la corelațiile din științele politice pentru a arăta că preferința crescândă pentru autoritarism în cultura politică autohtonă nu este o noutate. Reducerea sprijinului societății pentru democrație are un precedent care se cere a fi studiat în amănunt, pentru stabilirea cauzelor, a fi extrase concluzii și a se formula soluțiile adecvate.